

Francè Kunstelj

Težke ure gospoda Tadeja

Ze dobršno uro hoje je imel gospod Tadej za sabo, ko mu je prav ondi, kjer bi imel zaviti mimo pila svete Marjete v dolino, korak nenadoma zastal. Z velikim modrikastim robcem si je obrisal potno čelo in glavo, si popravil kolar, ki ga je tiščal, pa še bolj namrščil sive obrvi. Kakor da se mu je naredila pred očmi velika črna stena in da mu zdaj nikakor ni moči naprej. Omahljivec! Pa je imel že ves načrt tako do podrobnosti izdelan: vstopil bo, prijazno pozdravil in potem lepo napeljal pogovor na Milana. In bi povedal, kakor je pač pisal ordinariat župnemu uradu. Saj je vendar njegova dolžnost, da to sporoči, tako je pisano, in ordinariju se količkaj ustavljati — hm, Bog ne daj! Tako je sklenil že zjutraj, ko je pismo prebral, in sklep se mu je zdel zadosti trden. Zdaj pa — na — se mu je vse zamajalo. Kar na lepem. Obrnil se je in zlagoma odkrevsal po prašni cesti nazaj, odkoder je bil prišel.

Ne da bi si vsaj malo stepel prah z obleke, je doma sedel za mizo. Pač z namenom, da bi končal še drugi del pridige, ki jo je bil pripravil za jutri. Za praznik rojstva preblazene Device Marije, ko bo pri podružnici na Studeni gori žeganje in bo gospod Tadej ondi maševal. Kakor vsako leto. Tako rad pohiti na to božjo pot. In kako se je zmeraj že vnaprej veselil, da bo smel pridigati nabito polni cerkvi. Onim iz Krnice, iz Šturij in Plevnega, iz Glažute in Brgut, s Tolstega vrha, od Šembije in Leskovih dolov. Verni so še ti romarji tu doli, pa že ne več tako. Smo pač blizu mestnega ozračja... Nastavil je pero na beli, do polovice že popisani papir. Že pred nekaj dnevi je imel zbrane lepe misli. Ali zdaj so se nekam razteple, iskal je za njimi, trudil se je, da bi jih privabil nazaj, pa se mu ni ena ni hotela oglasiti. Še tistih dvoje primer se ni mogel domisliti, tistih zgledov, ki jih njegove pridige niso nikoli pogrešale. Zato ga je pa tudi vse tako hlastoma poslušalo. Vse: staro in mlado, to je sam vedel in čutil.

Nanagloma je vstal od mize. Tedajci je opazil, da je v sobi že mrak. Toliko časa je ždel nad papirji, pa je ostala stran taka kot prej. Obšla ga je moreča slutnja. Kaj bo jutri s pridigo?

Nekdo je trkal.

»Gospod, ne bodo imeli litanij?«

Zrl je v mežnarja, v šepastega Butnika, kot da sta se prvič v življenju srečala.

»Tak — kaj je že? Te ure — —« se mu je zatikalo. Skočil je do obešalnika. Komaj se je mežnar dobro obrnil, da bi odšepal po stopnicah, jo je za njim mahal gospod Tadej v dolgem črnem talarju in z biretom v

levi roki. Dvakrat je medpotoma segel v žep po uro. Ko je pogledal nanjo, se ni mogel domisliti, koliko je prav za prav zamudil.

Po večernicah je stopil v svojo sobo. Nič ni prižgal luči. Včasih je takole v temi hodil po sobi in sestavljal ali pa ponavljal v mislih pridigo. Še nocoj je poskusil takisto. In mu je šlo? Še zdaleč ne. Namesto primera, ki ga je s tako težavo našel, mu je lebdela pred očmi vse druga slika. In naj gre torej s to sliko jutri na Studeno goro? Naj stopi na prižnico in govori, pridiguje? Moj ljubi Bog, kaj me tako trapiš! Pa ravno na ta večer...

Postal je pred odprtim oknom. Rahel veter je vel sem od morja, ki se je pozibavalo v razkošju luči kakor velikanska, z zlatimi in srebrnimi biseri posuta preproga. Na večerni strani, tam daleč nad to preprogo, je rdelo nebo v dolgih pasovih. Mimo farovža je cijazil težko obložen vozič. Kmet je švrknil po oslu, pa živinče se ni malo ni zmenilo za bič. Gospod Tadej se je sklonil skozi okno in prepoznal Brlinčka, ki je peljal svojo kramo na Studeno goro, da bo jutri prodajal. Do svita enkrat bo že pricijazil do gore, prej se mu ne mudi nikamor.

Izza kovinastomodrih brd se je pripeljal po svetlem nebu mesec. In njegova mlečna svetloba je zalila vse: cesto, ki se je vila v treh krivuljah skozi vas, hiše, ki so čepele v rebri kakor bele igrače, kadar jih otrok razmeče sem in tja, in vrtilice, tiste skromne krpe zemlje, ter vinograde nad njimi.

Gospod Tadej se je zagledal v lepoto tega večera. Jutri bo moral pridigati na Studeni gori. O Marijinem rojstvu. Tak kaj naj le pove? Da, tole primero bo vzel: lepota jasnega poletnega večera, morje, nebo, zvezde, mesec — in lepota Marije Device, Matere Gospodove; kaj je prva proti drugi! Da, tako že ima smisel, in zdaj bo razpredal naprej.

Ali — vruga! — slika je v tem hipu zbledela in se mu izgubila neznano kam, na njenem mestu je vstala spet ona prejšnja.

»Pa Milan — jutri ga ne bo blizu na Studeno goro, ko ga pa v nogah tako zbada. V ravnem že, ali v hrib mu ne da. Še k fari jo stežka pripaha. Tri dni ga ni bilo nič. Jutri pa gotovo pride. In se bo tu oglasil, saj vem, če drugače ne, zavoljo knjig gotovo. Hm, vse mi je že prebrskal; mlad je še, pa ga tako miče. Kar naj, dokler zmore in se mu hoče. Nam starim ni več dano. Tudi njemu ne bo, ko bo zašel v moja leta, mladeč!«

Mesečina, še lepša in svetlejša kot prej, je prepeljala bele lise z mize, kjer so ležali zgrnjeni papirji in čakali nekoga, na omaro in knjige, ki so stale neurejeno po policah.

Gospod Tadej se je s palcem dotaknil trudnega čela, zakaj v glavo mu je šinila ta trenutek misel, ki se je še malo ni nadejal.

Do kaplana bo stopil. Kar zdajle, zjutraj ne bo utegnil. In bo naročil: če pride Milan, bogoslovec Milan, pa saj gotovo pride — ga pridrži na kosilu, počaka naj večernic, bom že jaz skušal čimprej domov

priti. Preberi tole pisanje, od ordinariata je prišlo, danes sem dobil, in omeni Milanu. Ko pridem, potlej se bomo pa o tem še skupaj porazgovorili, kaj ne. Dobro, hvaljen Jezus, na svidenje!

Namenil se je, da bo šel précej po večerji v kaplanijo. Ko je krenil mimo cerkve, držoč v levi roki veliko rumeno kuverto, mu je nekaj prišepetnilo in za časek je stopil noter.

V kaplanijo ga pa ni bilo.

Nad vse lepo vreme je kazalo jutro. Sonce, ki je zavozilo že visoko na kovinsko modrino, je zlatilo brda, ceste in vasice ob njih, in ljudi, ki so se vzpenjali zdaj posamič zdaj trumoma v grič. Na gori je že vse pisano mrgolelo. Stojnice krog bele cerkve Matere Marije, ki je praznovala danes svoj rojstni dan, so bile že včeraj postavljene in tudi nekaj romarjev iz oddaljenejših krajev je že tu gori prenočilo. Svoje čase — tako maje z glavo stari Brlinček, ki ponuja vsemogočo lectarijo, kakor jo zna peči menda samo on in še neka Karlinca na vsem svetu — da, svoje čase je bilo še vse drugače. Taka gneča dol do vznožja, da nisi mogel skozi. In v cerkev, Marija moja, ali ti povem, da ti ni bilo moč dahnuti. Seveda, shod je bil, romarski shod. Zdaj teh lepih shodov ni več. Čudne čase doživljamo. Hm!«

»Hvaljen Jezus!« je pozdravil Brlinček župnika Tadeja, ki je šel ves zamišljen mimo stojnic. Pa odzdrava ni bilo slišati nobenega. »Malo ljudi, malo romarjev, to jim ni pogodu,« je sodil kramar in gledal za duhovnikom.

V linah je pritrkavalo.

Gospod Tadej je šinil z drobnimi očmi po romarjih, ki so se zbrali v gruči pred vhodom v zakristijo. Prepoznal jih je. Bili so iz Krnice. Iz Milanove rojstne vasi. Pozdravili so se. Vsi tako praznično nasmejani, ti Krničani. Videti je bilo, da bi duhovnika najrajši médse sprejeli in še kaj pokramljali z njim, saj so vedeli, kako zna družbo razgibati s svojim šaljivim glasom. Pa gospod Tadej je šel mimo njih, kakor bi se srečal s tujci, ki ne kaže, da bi jih imel človek za mar. In morebiti se še tega ni domislil, da bi poprašal po Milanu, če je mogoče tudi z njimi.

Ko je stopil na prižnico, je v duhu zbiral misli za božjo besedo, ki naj bi jo verniki poslušali in potem ponesli s sabo domov za jutri, za pojutrišnjem, za čez teden, ko bodo odložili zakmašno obleko, prijeli za koso, vile, motiko, srp, in se zarili v pečeno grudo, da jim bo dala svoj skromen sad. In božja beseda, dana jim po ustih duhovnikovih, tako požlahtni ta sad, da brez nje ni moči misliti življenja. Odložil je knjigo, ki je iz nje bral berilo in evangelij, ter za hip počakal. V zvoniku je utihnila pesem zvonov. Zadnji romarji so pridrsali v cerkev. »Tako prazno, zmeraj manj,« je šinilo gospodu Tadeju skozi misli in mu grenko kanilo na srce. »Kaj bo z leti, če bo šlo tako naprej, saj ne bo kazalo maše opraviti...« Pa iz grla se mu je že izvila beseda, s katero je nagovoril

zbrane vernike. In potem je s silo grabil za mislijo, ki se mu je tako izmikala. Pa ko je opazil, da so se vse oči uprle v njegov obraz, in ko je začutil, da je potegnil poslušalce za sabo, je še bolj povzdignil svoj glas, da bi z njim ogrel, kar bi se ogreti dalo.

Sredi govora se mu je nenadoma zateknilo. Nagubil je belo čelo. Ali do besede ni mogel. Kakor črna stena se mu je naredilo pred očmi, ki so malo poprej opazile tam v oni klopi nasproti glavnega oltarja bogoslovca Milana, sedečega poleg brata Pavleta in Mrkonovega Martina. Tak le kaj ga je neki ta pogled vrgel s tira! Pa kar takole sredi pridige, še nikoli ne pomni, da bi se mu za toliko časa ustavilo. Pa gospodu Tadeju, ki je slovel daleč naokoli za tako izvrstnega govornika!

Ljudje so se začeli spogledovati. Tako mučno je postalo v cerkvi. Še mežnar, ki je že sveče prižigal za mašo, se je obrnil na prižnico in se zbal, da bo prekasen. In tudi Milan in Pavle in Martin so se zganili, kot da so se nečesa ustrašili. Pa v tem so s prižnice že zadonele nove besede. Ali te niso bile več tako klene, padale so vse zamolke, trde, suhe, kakor da niso bile namenjene za ta praznik in za te romarje, ki so prišli na Studeno goro.

Ves zardel je prišel gospod Tadej v zakristijo. Hitel je z napravljajem. Ko si je privezoval plašč, je videl mežnar, da se župniku roke vse tresejo in da mu stopajo na čelo drobne kaplje potu. Morebiti mu že dolgo ni bilo tako težko pristopiti k oltarju in darovati Bogu najsvetejši dar. In na tak praznik še celo ne.

»Tak ti tu? Si prišel na božjo pot?« je hitel gospod Tadej, ko se je po maši v zakristiji razpravljaj in videl, da se mu je bližal iz cerkve Milan, opirajoč se ob palico.

»Sem,« je kimal Milan in spravljal v žep ohlapne suknje majhen misale. Pavle in Mrkonov sta čakala za vrati. Ko jima je Milan pomignil, da bo že prišel za njima, sta šla iz zakristije. »To je pa moj dan, ta praznik. Kar pomnim, še zmeraj sem poromal, in tudi danes sem dejal: kar če, naj bo, moram! Šlo je težko,« je kazal v koleno, »tu v sklepu me zbada, pa bo že prešlo.« Potlej sta za hip pomolila, vsak svojo pomašno zahvalo. Duh po ostro dišečem kadilu, vlagi in plesnobi je polnil zakristijo. Mežnar, ki je pospravil mašna oblačila, je odkrevsal skozi cerkev.

»Lepa cerkev,« je gospod Tadej skušal govoriti mirno, ko sta šla z bogoslovцем Milanom kakor nevede proti oltarju, kot da si hočeta šele zdajle natančno ogledati zanimivosti tega lepega Marijinega svetišča. Visoko pod stropom je visel gost oblak bledomodrikastega dima od kadila in zastiral pogled v paradiž, ki ga je predstavljala freska nad srednjo ladjo.

»Lepa!« se je odkašljaj Milan. Globoko vdrte rjave oči so mu obvisle nad kipom, ki se je v zlatu blestel z glavnega oltarja: Mati Marija, vsa živordeča v mlada lica, ogrinja s plaščem sinčka Jezusa, okoli njiju vse

polno belih glav in perutnic in zavaljenih bosih nog nebeških angelcev, ki trobijo in pojo in rajajo svoji Kraljici v čast in slavo. Milanu so zazarele oči: »Veste, da sem iztaknil na podstrešju zaprašene liste, dragocene, hm, seveda — za zgodovinarja. Pet sto let, pomislite, je že stara tale Marija, tako sem mogel razbrati...« In potem je začel razkladati, v kakšnem baroku je vsa umetnina delana, kdo je slikal prezbitarij, kdaj sta prišla v cerkev še stranska oltarja, oni sv. Andreja in oni sv. Jožefa, ki teše bruno in mu Jezus pomaga pri delu.

»Glej ga,« se je zavzel gospod Tadej in zaprl brevir. Sam ni vedel, kaj naj bi na vse to dejal. Morebiti mu je v zavest kanila kaplja sramu, češ, takle mladič, pa bo učil mene starega, kam pa pridemo, to ne gre! Toda zavedel se je, da drugače ne more, kot samo poslušati in pritrjevati kakor neveden učenček, ki je v prvo čul zanimivo zgodbo od svojega učitelja in si jo mora potem zapomniti. Pa še nikdar ni prišlo do tega, da bi Milan pokazal toliko smisla do zgodovine in umetnosti. Kakor da je te stvari študiral že leta in leta. Gospod Tadej pa, ki je gospodar tega božjega hrama, je tujec v tem oziru. Da, sram ga je, zdaj pa kar res. In še najbolj ob besedah, ko se Milan obrne do njega in reče kakor užaljen: »Vse premalo smo ponosni na te naše svetinje, mi pred vsemi bi morali gledati na te spominke z drugačnimi očmi, zato ni čudno, da se jih tako prijemlje plesnoba posvetnosti...«

Gospoda Tadeja, ki se mu je zmračilo belo čelo, je vleklo domov. Pa saj tudi Milanu ni bilo za to, da bi se mudil med stojnicami in poslušal ta kramarski šumot, ki se je razlival po vsej Studeni gori že skoraj zdolgočaseno, pusto, nič več tako praznično veselo kot poprej.

Pa se je gospod župnik le premislil, povabil je vse skupaj na kosilo k Rezanu, tudi Pavleta in Mrkonovega. Saj je moral tako, ko mu je pa nekaj tako prišepetavalo na uho. Mislil je pač na tisto, kar mu ponoči skoraj ni malo ni dalo spati. Na to, kako bo izročil pismo, pisano z ordinariata, Milanu. Pa se je bržkone šele zdaj, šele danes, ko je maševal na Studeni gori, v živo zavedel, kaj pomenijo tiste besede v pismu: »— — — da se bogoslovec Milan... odslovi iz semenišča, ker v teku teh zadnjih let ni pokazal zadostnega smisla za duhovski poklic — — —« In poleg te slike lebdi gospodu Tadeju zdaj še ona druga pred očmi: one besede, ki jih je govoril Milan v cerkvi potem, ko sta si ogledovala umetnine; Milan se je blaženo nasmehnil: »Veste, gospod župnik, tule gori si bom izbral — tukaj bom svojo novo mašo zapel.« Da, še nobene nove maše ni bilo na Studeni gori, to bi je bila Mati božja vesela, romarjev bi bilo več ko danes in Milan, ta bi bil gotovo najsrečnejši... Zdaj pa to prekleto pismo, moj Bog, saj je najbrž pomota, to ni mogoče, za Milana nikoli, kje!

Dvignili so kozarce, temnordeče domače vino se je zalesketalo, obrazi so žareli. »Na tvoje zdravje, Milan!« »In na vaše,« je trčil Milan, za njim

še drugi. »Na zdravje drugemu letu osorèj — ali pa še poprej,« se je Milan dvignil, glasno trčil, izpil pa samo požirek. Gospod Tadej je ujel pogled njegovih rjavih oči, ki so se zabliskale. Koščena roka se mu je stresla, rdeče vino se je polilo po obnošenem talarju. V opravičilo se je mislil pošaliti, pa mu ni uspelo. Tak na zdravje novi maši, ki bo leto osorej — ali pa — še — po-prej tule na Studeni gori, Mi-lan — na — zdr — — —

Milan je zaslutil, da je gospoda župnika obšla čudna misel. Saj si ga redko našel tako slabe volje. In tudi ena šala se mu ni posrečila. Res, dvakrat čudno. Ali kljub temu je predlagal potem, ko so vstali, naj bi zavili skozi Krnico preko Leskovih dolov. V Krnici naj bi se ustavili. V Krnici, kamor je bil gospod Tadej že včeraj namenjen. Ta Krnica in Milan —!

Zdaj je stopal poleg Milana, ki se je zdaj pa zdaj moral opreti na palico, tako ga je v kolenu zbodlo.

Na nebu, ki je bilo brez vsakega oblačka, se je smehljalo vroče popoldansko sonce in razžarjalo lica romarjem, ki so se zadnji spuščali po rebri navzdol. Sem od Tolstega vrha nekje je bilo slišati žvižge mišarjev, ki so iskali svoj plen.

Milan! je prevzelo gospoda Tadeja, da bi sedel na zeleno tratino, ki so šli ravno čez njo, in se zamislil v to veliko besedo. Da, Milan... Ali je kdaj že sploh prav za prav kaj razmišljal ali se vsaj za hip zatopil v tega fanta? O tem je že mnogo razmišljal, kako se je boril za svoj poklic, o tem, kako mu je ta in oni pripovedoval, Milan sam tega ni maral v pogovor, kako je sprva delal v usnjarni, potem ga je gnalo v šole, pozno je šel, po maturi je študiral tehniko, potem se je vpisal za dve leti na medicino, zdaj na bogoslovno fakulteto, vstopil je v semenišče. To je pa le zunanji okvir njegovega življenja. Kaj se za vsem tem skriva, na to pa gospod Tadej še nikdar ni pomislil. Tudi zdaj ne, ko bi moral. Ta zadnja leta, ko bi se moral razgledati v to nemirno srce mladostnika, dozorevajočega v duhovnega moža — brez duhovnega očeta. Da, brez duhovnega vodstva. Po njegovi krivdi. Saj bi bil gospod Tadej vendar dolžan stopiti bliže in prisluhniti, kaj ta razklana duša misli, čuti, dela in trpi. Tako jo je pa prepustil, da je šla svoja skrivna pota, dobra zanjo ali slaba, sama je hodila, čisto sama. Saj kdaj pa sta kaj govorila o tistih stvareh, ki zadevajo bistvo tega vzvišenega stanu: gorečnost za nadnaravno resnico, pripravljenost, zapustiti očeta in mater, brate in sestre, rojstno hišo, knjige, prijatelje, svoje prepričanje utajiti in božjo bližino občutiti, če ne s srcem, pa z razumom! In potem — kdaj mu je kaj omenil, kakšne dolžnosti prevzame nase služabnik božje skrivnosti, drugi Kristus: ne brevir, ne kolar in črna suknja, delo in hoja po stopinjah Sina človekovega, ki je poprosil z lesa križa svoje sovražne: Žejen sem...

Tako je trkalo očitajoče na srce gospoda Tadeja, ko je stopal poleg Milana. In potem, ko se je še marsikaj oglasilo, je udarilo kakor iz vse jeze, ki jo je dolgo kuhalo: »In pismo? Kaj mučiš mladega fanta, hinavec, še smejiš se mu, kot da ni nič med vama, od včerajšnjega pisma kar čisto nič!«

Ko je imel v misli besedo brevir, se je stresel. Kot da so mu po životu zagomazeli mravljinici.

»Ko bova na samem,« se je tolažil v svoji razburjenosti, »tedaj bom lepo začel: Kako ti je šlo, Milan, zadnja leta? Saj še nikoli nisva nič o tem kramljala, daj, pripoveduj mi malo, sila me zanima, si bil zadovoljen, v semenišču, menim, si se počutil kakor doma, z vodstvom, s tovariši, s profesorji? Ali se nisi morebiti — pa kaj to tako neumno sprašujem — kdaj na ta ali oni način spozabil, storil kak nepremišljen korak, ki ni bil vodstvu po volji — saj veš, v semenišču še nisi kaplan ali župnik, vsaj v tem oziru še ne, gojenec, alumnus si še, tako je pisano v pravih...?« Pa v tem so se znašli že v Krnici.

»Najprej na moj vrtič,« je poprosil Milan župnika, ki je gledal ves začuden okrog. Odkar ga ni bilo semkaj, se mu je dozdevalo vse novo in vse nekam preurejeno. Saj ga pa tudi že lep čas ni bilo. Milan pa tudi ni skoraj nikoli omenjal, kaj vse doma počenja. Da bi ga župnik kateri dan videl tako sredi dela, to bi se šele čudil, kaj vse on zna! »Glejte, saj tega še menda niste videli, to je moj rastlinjak, ki mi vzame največ dela,« je kazal na pisano cvetje in zelenje, vse križem po ličnih, z gladkim kamnom obrobljenih gredicah. Tu je rasla planinska murka na majhnem alpinumu in zvočnica in zlati klobuk poleg, ondi nižinsko in močvirsko cvetličje, vse skrbno negovano, na dveh gredah so stali še količki z rumenimi tablicami, na njih pa vžgana latinska imena, ki jih je imel Milan vse v glavi. »Tu je pa gaj za plazilce,« je vodil župnika naprej proti hiši, ki se je potapljala v senci košatih orehov in kostanjev. »Nekaj modrasov imam še, dva sta včeraj ušla,« je pri tem narahlo udaril s palico po zeleni mreži, ki je pokrivala kamnitno jamo, da je zagomazelo po njej. Pravi zoološki vrt: saj si videl vsakovrstno golazen od gaščarice, ki ji je nekdo odgrizel rep, do velikega goža in modrasa, ki sta se grela v desnem kotu drug poleg drugega. Milan je bil ves iz sebe, ko je začutil, kako iznenaden je župnik ob pogledu na to njegovo iznajdbo. Potem ga je popeljal še naprej v majhno uto, kjer sta si ogledala zbirko hroščev. Tako sta bila zaverovana v te stvari, da še opazila nista, kdaj sta se Pavle in Mrkonov nekam izgubila, da sta zdaj ostala sama na vrtu.

»S tem se torej ukvarjaš!« je hvalil gospod Tadej, pa mu je on že vzela besedo: »Bova šla še v kleti, ta teden sem šele končal z delom; zidal sem, vodo mi je nosilo noter ob povodnji, zdaj ne bo več. In nove pregrade in stelaže za sadje sem postavil...« »Sam?« »Vse sam. Oče so še

zmeraj v bolnišnici, najbrž ne bo nič, rak na želodcu — saj veste. Brat hodi v tovarno, drugega ni.« »Tako! Pa kdaj si prav za prav prišel do teh misli, me pa zanima?« »Nisem prišel, prihajal sem. In še prihajam. Čutim, da brez tega ne bi mogel živeti. Koliko misli obudim ob opazovanju vsega tega tako pisanega življenja. Kdo izmed nas bi bil vsaj malce zmožen kaj takega povzročiti! Tu pa en sam umetnik, pa tako pestrost in nedoumljivo življenjskost v red spravi, da, kako to! Avgušтина prebiram, pa se mi zdi, da je še premalo izpovedal. Ondan sem gledal izza plota berača, ki je spal v senci breze, tamle, na glavi mu je čepela muha, in kanilo mi je v misel: Kaj je večja umetnija: berač, človek ali muha? Še danes ne vem odgovora. In tudi jutri ga ne bom vedel.«

»Kako, da ne?« se je zavzel gospod Tadej in sedel na zeleno pre-pleskano klopco v uti, ki je ždela vsa v brajdnem listju, le tu in tam se je kradel kakor zlatnik kos sonca.

»Tako, le pomislite in prišli boste na isto. Slabo je to, ko so naše oči tako zaspane, ko gledajo semkaj, so pač utrujene, ker preveč zro v človeka in njegove nestvore, v hudobijo, sovraštvo, slo, madež. In tudi mi, da, tudi mi smo taki, čudno, da nas Bog bolj ne tepe...« Ob teh besedah se je Milan zresnil, prebledel in se stresel, kot bi se pokesal, ko je rekel preveč. Res, toliko bi ne smel — pa kar v obraz gospodu župniku! No, pa se je prècej umiril, ko je slišal v odgovor: »Saj, tako je večkrat tudi z duhovnimi gospodi.« Pri tem je nerodno naslonil komolec ob mizico, brevir je zdrknil na tla, da sta se oba ustrašila. Župnik še najbolj. Iz brevirja je padel bel list. Pismo, ki ga je včeraj pustil notri in ga je danes ponesel prav na božjo pot na Studeno goro. Pismo od ordinariata, ki ga mora Milanu pokazati.

Milan se je stegnil in pobral brevir in pismo, ki je ležalo med podobnicami na tleh. Toliko da ni gospod Tadej planil nadenj in mu strgal iz rok papirje. Grozno! Kaj bi sodil Milan, ko bi uzrl te strašne besede! Grozno, ko bi spoznal, da ga je gospod Tadej tako rekoč izigraval. In še bolj grozno, ko bi se zamislil v kruto resnico teh besed! Na mah je prijel za brevir in pismo z drugo roko ves nervozen stlačil v žep suknje, ki jo je imel ogrnjeno preko ramen. Potem ga je dvignilo, še tisti hip se je poslovil, ne da bi se z domačimi sploh kaj pozdravil. Milan ga je pospremil prav gor do pila sv. Marjete, tu sta zavila vsak v svojo dolino.

»Ni mogoče, ni mogoče,« je zakrtilil ves obupan gospod Tadej, ko je odprl vrata svoje sobe in odložil brevir, suknjo in zaprašeni talar. »Tak, ki je še nam v zgled — saj ga je samo delo, delo. In v globine zajema, kakšne misli mi je razpredal, sram me mora biti pred njim. In koliko klasikov ti pozna, kako ti postreže vsak hip s primernim citatom, tega do danes niti opazil nisem. Pa naj zdaj ne stopi več nazaj — nič več v semenišče, naj bodo torej Krnice brez nove maše, ki bi bila prva, kar Krničani žive! Nemogoče, čisto nemogoče!...« Dolgo v večer je ždel na

stolu, ves zatopljen v nemirne misli, nobenemu vprašanju ni znal dati odgovora: »Tak le kaj naj bi bilo vzrok tem besedam: v teku teh zadnjih let ni pokazal zadostnega smisla... Mar so tam doli zasledili, da se Milan zanima za umetnost, zgodovino, botaniko, kemijo? Kaj ni to v skladu z našim stanom? Seveda je. Ima kaj drugega na vesti, znanje z družino, ki ni zanj? Nak, saj je slišati, kako malo zahaja med družbo, mi vse bolj, hm, mi vse bolj. Kaj torej?...« To je bilo grozno zevajoče vprašanje za gospoda Tadeja, ki se je zdaj oslonil na nizko okno in strmel v daljo. Globoko doli pod brdi, ki so že rahlo rumenela pred prvimi jesenskimi sapami, je ležalo morje in se poigravalo z zlatordečim razkošjem zahajajočega sonca.

»Ti, povej, kaj naj storim!«

V duhovniku, ki je nosil v duši nov svet, do zdaj mu še nepoznan, tuj, čisto tuj, se je trgalo, lomilo, kakor bi se pripravljaj na zadnjo uro. Zapičil je svoje motne oči v Križanega, ki je visel na težkem železnem križu na mizi, edino upanje v bojih, kadar jih je gospod Tadej sploh doživljal.

»Razjasni mi to mračino!...«

V sobo je pripolzel mrak.

»Na škofijo pojdem!« se je slednjič le utrgalo iz župnikove razboljene notranjosti.

In je še drugi dan odpotoval. Šele pozno pod večer se je vračal. Tokrat ves zlomljen, zakaj še eno bruno ga je težilo. Omahnil bi v obcestni jarek. Saj — kaj pa je to mizerno življenje: boj za pravico, ki leži sto in še več klafter pod zemljo... Molčati, to je zlato, so mu dejali na škofiji. Mislili so na Milana. So rekli: »Krivice ne zna prenašati, potrpežljiv ne zna biti, v narodnostnem pogledu ni bilo vse v redu, čez ljudi svojega stanu je govoril in jih zmerjal...« Tako so rekli in ga odslovili. In gospod Tadej se je moral obrniti. Pozabil je na vsako besedo, ki si jo je poprej tako skrbno pripravil. Na vse je revež pozabil. Nič čudno, saj se mu je zazdelo, da ga je nekdo udaril s težkim kladivom po sencih. In to je neznansko bolelo, o! Kaj so mu storili!... Na vlaku se je srečal z mladim gospodom, ki se mu je predstavil za bogoslovca iz tretjega letnika. »Potem poznate gospoda Milana...?« »Seveda, saj sva si sošolca.« »Kako je z njim, bo pel drugo leto novo mašo?« se je zavzel gospod Tadej. »Mislim.« »In drugače, se je privadil tega življenja?« »Se je. Občudujem ga. Kako tenak čut ima za resnico, iskrenost, ta bo lahko še veliko dobrega storil našim ljudem. Pove naravnost, kar je treba, tudi v naše vrste posega, v te še najbolj. Resnica pa oči kolje, zato je prišel včasih malce navzkriž z našim vodstvom. Da ni vse tako, kot uče. Da imajo svojo moralo, pisano s krvjo satanovo. Delajo po tej morali itd., saj morate razumeti, da vodstvo na vse to ni molčalo.« »Tako? Je prišlo kaj hujšega v odgovor?« »Sem in tja. Pa najhuje še ne, kot smo se bali.

Meni bi bilo hudo žal, globoko spoštujem tega mladca. In kako je delaven. Narodne pesmi n. pr. zbira že od drugega gimnazijskega razreda sem. Zdaj mu je vodstvo tudi v tem stopilo nekoliko na prste. Pri nas ni kar tako — saj veste...« — »Da, tako, hm!«

Vlak je zabrlizgal. Gospod Tadej se je na hitrico poslovil od mladega gospoda bogoslovca, ki mu je odprl vrata v nov svet od druge strani. In zdaj je čepel pred temi nalahno odprtimi vrati kakor prosjak, ki je še svojo bisago zgubil. Prosjak, ki bi ga najrajši vsakdo odslovil. Ta nadlega našega mirnega in lepega življenja...

Minila je noč. Težka, grozotna. Kakor bi ležal na dnu razpenjenega morja. Pa je minil tudi dan in mesec in jesen in za zimo pomlad. In ko je pomlad pobelila brda s cvetočimi breskvami, češnjami in marelicami, so se zapodili skozi vas bosí otroci in kričali vsi razgreti od novega življenja, ki jim ga je prinesla pomlad. Gospod Tadej se je sklonil skozi nizko okno. Ko je uzrl otročad, si je obrisal solzo, ki mu je polznila iz globoko vdrtih oči. S prsti je šel kakor iz navade v lase, ki so mu to zimo do zadnjega posiveli. Morebiti so mu misli tačas ušle tja čez. Tja, mogoče prav do Studene gore, ki je bdela nad Krnico. Ali so se pa ustavile v Krnici sami.

Jože Šmit | Križ

Nizko čez polje
se je zleknil mrak,
bolno je srce,
omahujoč korak.

Daleč sem zašel...
Ob križpotju križ.
Bog je ostrmel:
človek, kam hitiš?